

О. В. Неклеса

orcid.org/0000-0001-9572-9600

капітан поліції,

старший викладач кафедри кримінального процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ОКРЕМИМ КАТЕГОРІЯМ ГРОМАДЯН: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Проблематика повідомлення про підозру окремим категоріям громадян є надзвичайно актуальною в сучасному кримінальному процесі. Це пов'язано з тим, що повідомлення про підозру є однією з ключових процесуальних дій, від якої залежить реалізація прав і обов'язків учасників провадження, а також можливість належного захисту підозрюваного. Недотримання встановлених законодавством процедур або порушення прав певних категорій громадян може призвести до серйозних правових наслідків, включаючи скасування рішень суду, зниження ефективності розслідування та порушення принципів верховенства права.

Особливу увагу привертають такі категорії, як неповнолітні, особи з обмеженою дієздатністю, військовослужбовці та державні службовці, оскільки їхній правовий статус передбачає додаткові гарантії та специфічні процедури повідомлення про підозру. В сучасних умовах, зокрема в умовах реформування правоохоронної системи та підвищення уваги до прав людини, забезпечення дотримання цих процедур стає необхідним для підтримання балансу між оперативними завданнями слідства та захистом прав громадян. Актуальність теми також зумовлена постійним розвитком законодавства та судової практики, що вимагає від науковців і практиків постійного аналізу процедурних аспектів повідомлення про підозру.

Стан наукового опрацювання питання повідомлення про підозру спеціальним суб'єктам значною мірою визначений працями провідних українських фахівців у галузі кримінального процесу. Серед ключових авторів слід виокремити Людмилу Удалову, яка досліджує правову природу підозри, процесуальні гарантії осіб та недоліки законодавчих положень, що призводять до виникнення так званих процесуальних пасток. Олександр Яновський акцентує увагу на особливому порядку притягнення до відповідальності, аналізуючи його крізь призму міжнародних стандартів. Він наголошує, що додаткові гарантії для суддів чи депутатів не слід розглядати як привілей, а радше як механізм забезпечення незалежності державних інститутів. У напрямі захисту прав адвокатів значний внесок належить Володимирі Назарову. Його дослідження охоплюють ризики порушення адвокатської таємниці та аналізують використання кримінального провадження як інструмент тиску на осіб, які здійснюють захист. Олександра Кучинська зосереджує увагу на ролі Генерального прокурора як спеціального суб'єкта, відповідального за повідомлення про підозру. Її роботи аналізують ефективність такого механізму як "фільтра", спрямованого на запобігання безпідставним переслідуванням. Українська наукова доктрина поглиблено оцінює причини існуючих складнощів, співставляє їх із базовими принципами права та пропонує шляхи вдосконалення законодавчих норм задля досягнення балансу між приватними та публічними інтересами.

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України (КПК України), процедура повідомлення про підозру регламентується главою 22. Проте ця глава містить лише загальні положення, не враховуючи специфіку повідомлення про підозру окремим категоріям осіб, таким як неповнолітні, державні службовці високого рівня або особи, які займають ключові публічні посади. Виняткові випадки повідомлення про підозру для таких категорій врегульовані в окремих главах КПК України, зокрема в главах 37 та 38, де деталізовано специфіку кримінального провадження стосовно цих осіб.

Особливий порядок повідомлення про підозру передбачений статтею 480 КПК України і поширюється на такі категорії осіб: народних депутатів України; суддів, у тому числі Кон-

ституційного Суду та Вищого антикорупційного суду; кандидатів на посаду Президента України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; керівників та членів Рахункової палати; депутатів місцевих рад; адвокатів; генерального прокурора та його заступників; керівників та співробітників Національного антикорупційного бюро України; керівництво Національного агентства з питань запобігання корупції (КПК, 2012). Законодавець підкреслює спеціальний порядок провадження у кримінальних справах щодо цих осіб через їхній публічно-правовий статус, що потребує підвищеної уваги до гарантій прав та процедурної законності. Важливим позитивним аспектом є встановлення вичерпного переліку таких осіб, що унеможливорює використання процедури повідомлення для бюрократичних чи корупційних маніпуляцій. Водночас, питання, хто саме та в якому порядку повинен вручати повідомлення про підозру цим категоріям громадян, залишається предметом наукових дискусій. Згідно зі статтею 481 КПК України, письмове повідомлення про підозру таким особам здійснюється спеціально уповноваженим суб'єктом, яким може бути Генеральний прокурор, його заступник або керівник регіональної прокуратури залежно від конкретної категорії підозрюваного (КПК, 2012).

Аналіз наукових позицій вказує на неоднозначне використання термінів: «повідомлення про підозру», «складення письмового повідомлення», «вручення повідомлення» та «здійснення повідомлення про підозру». Це призводить до різночитань у практичній діяльності слідчих, прокурорів та судів (Атаманов О., 2020, с. 37). Поняття «здійснення повідомлення про підозру» має розглядатися як комплекс процесуальних дій, що включає встановлення юридичних і фактичних підстав, складання письмового документа, його вручення особі, а також роз'яснення прав підозрюваного відповідно до частин 2 та 3 статті 276 КПК України (КПК, 2012).

Реалізація всього комплексу процесуальних дій у нерозривній єдності належить до виключних повноважень Генерального прокурора або його заступника (Литвиненко О.Г., 2024, с. 37). Це підкреслює особливу правову природу процедури для окремих категорій громадян. У випадку суддів здійснення повідомлення про підозру віднесено виключно до повноважень Генерального прокурора або його заступників, що відрізняється від практики стосовно інших суб'єктів, де фактичне вручення може здійснюватися посадовою особою прокуратури нижчого рівня (Лукашук К.Р., 2025, с. 35). Судова практика Верховного Суду також підкреслює значення комплексного підходу: підозра визначається як припущення про вчинення злочину; письмове повідомлення – як процесуальне рішення; а повідомлення про підозру – як сукупність процесуальних дій, включаючи складання та вручення документа, роз'яснення прав підозрюваного та внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань (Посвистак О., 2019 с. 280).

Дискусійним залишається статус першого заступника Генерального прокурора при здійсненні повідомлення про підозру окремим категоріям осіб, зокрема суддям, народним депутатам та адвокатам, оскільки його повноваження не віднесено прямо до суб'єктів, уповноважених здійснювати таке повідомлення. Це підкреслює необхідність уточнення законодавчих норм та гармонізації положень ст. 36, 278 та 481 КПК України (КПК, 2012). Повідомлення про підозру окремим категоріям громадян є складною процесуальною процедурою, що вимагає чіткого визначення уповноваженого суб'єкта, дотримання встановлених процесуальних дій та забезпечення гарантій прав підозрюваного. Недотримання цих вимог може призвести до визнання повідомлення незаконним, а особа не набуває статусу підозрюваного, що ставить під сумнів законність подальших процесуальних дій у кримінальному провадженні (Посвистак О., 2019, с. 281).

Процедура повідомлення про підозру окремим категоріям громадян, зокрема народним депутатам, суддям та адвокатам, є однією з найбільш проблемних у кримінальному процесі України. Основні труднощі пов'язані з кількома ключовими аспектами.

Першою проблемою є неоднозначність визначення уповноваженого суб'єкта, який має право здійснювати повідомлення про підозру. Відповідно до ст. 481 КПК України письмове повідомлення окремим категоріям осіб здійснюється Генеральним прокурором, його заступником або керівником регіональної прокуратури залежно від конкретної особи. Проте на практиці виникають сумніви щодо правомірності участі першого заступника Генераль-

ного прокурора, який не має чіткого процесуального статусу для таких дій, що створює ризик незаконності повідомлення (КПК, 2012). Другим значним ускладненням є особливий публічно-правовий статус окремих категорій осіб. Судді та народні депутати користуються конституційними і законодавчими гарантіями недоторканності. Зокрема, їх затримання або обрання запобіжного заходу можливе лише за згодою Вищої ради правосуддя або Верховної Ради України, за винятком тяжких чи особливо тяжких злочинів. Така правова специфіка ускладнює дотримання строків повідомлення про підозру та потребує тісної координації між органами прокуратури та уповноваженими державними інституціями.

Проблемою є термінологічна та процедурна розбіжність. Законодавець використовує різні терміни – «повідомлення про підозру», «складення письмового повідомлення», «вручення повідомлення» та «здійснення повідомлення про підозру». Це створює правову невизначеність, адже на практиці такі поняття тлумачаться по-різному судами, слідчими та прокурорами, що підвищує ризик порушення прав підозрюваного (Приймак І.В., 2022, с. 131).

Для вирішення зазначених проблем запропоновано кілька шляхів. По-перше, необхідно уточнити законодавчі норми щодо суб'єктів повідомлення, визначивши чітко коло осіб, які мають право здійснювати повідомлення про підозру, та статус першого заступника Генерального прокурора. По-друге, варто уніфікувати термінологію, закріпивши однозначне визначення понять «повідомлення», «складення», «вручення» та «здійснення повідомлення про підозру», а також порядок взаємодії суб'єктів при виконанні цих процесуальних дій. По-третє, слід розробити спеціальний алгоритм для осіб з особливим статусом, включаючи суддів та народних депутатів, який регламентував би складання документу, його підписання та фактичне вручення, а також строки та контроль за дотриманням прав підозрюваного (Сенченко Н.М., 2022 с. 391). По-четверте, доречно буде зазначити, що для ідентифікації окремих категорій громадян потрібно об'єднати оперативно-розшукові ресурси і масиви даних, що надходять з послідовною автоматизацією ідентифікаційних, діагностичних, пошукових і прогностичних процедур, що дозволить повною мірою використовувати можливості сучасних інформаційних технологій (Некlesa О.В., 2022, с. 301).

Важливо посилити процесуальний контроль і координацію між прокуратурою, Вищою радою правосуддя, Верховною Радою та іншими державними органами, щоб забезпечити дотримання законності та строків повідомлення. Практичне навчання прокурорів і слідчих дозволить підвищити рівень правозастосовчої практики, мінімізувати ризик порушення прав громадян та забезпечити ефективність кримінального процесу. Вирішення проблем повідомлення про підозру окремим категоріям громадян можливе шляхом удосконалення законодавства, стандартизації процедур та посилення контролю за процесуальними діями. Це забезпечить дотримання принципів законності, рівності сторін та гарантій прав людини у кримінальному процесі.

Висновки. Отже, проведений аналіз нормативно-правових положень та наукових підходів щодо повідомлення про підозру окремим категоріям громадян дозволяє зробити кілька ключових висновків. Законодавче регулювання цього процесу в Україні містить як загальні, так і спеціальні норми, проте низка положень потребує уточнення та гармонізації. Зокрема, законодавство не завжди однозначно визначає коло уповноважених суб'єктів, порядок складання та вручення повідомлення, а також взаємодію між органами прокуратури і державними інституціями, що створює ризики порушення прав підозрюваних та правової невизначеності у практиці.

Особливий статус певних категорій громадян, таких як судді, народні депутати та адвокати, обумовлює необхідність диференційованого підходу, який враховує публічно-правовий характер їхнього положення та гарантії недоторканності. Водночас відсутність чіткої регламентації порядку повідомлення для таких осіб підвищує ймовірність процесуальних помилок і порушень, що підтверджується аналізом судової практики та позицій науковців. Проблеми у сфері термінології та процедурного визначення понять «повідомлення», «складення», «вручення» та «здійснення повідомлення про підозру» потребують уніфікації. Це дозволить зменшити правову невизначеність та створити єдину методологію для застосування норм кримінального процесу щодо окремих категорій громадян.

У перспективі дослідження цього питання доцільно спрямувати на розробку пропозицій щодо вдосконалення законодавства та процесуальних стандартів, зокрема: уточнення кола уповноважених осіб, які мають право здійснювати повідомлення про підозру, з чітким визначенням повноважень першого заступника Генерального прокурора, створення єдиних методичних рекомендацій та алгоритмів для повідомлення про підозру суддям, народним депутатам та адвокатам, що забезпечить дотримання строків і гарантій прав підозрюваних.

Перспективи дослідження полягають у створенні системного та цілісного підходу до повідомлення про підозру окремим категоріям громадян, що дозволить підвищити ефективність кримінального процесу, гарантувати права підозрюваних та забезпечити правову визначеність у взаємодії органів правопорядку та державних інституцій. Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню принципів законності, рівності сторін та верховенства права в Україні

Література

- Кримінальний процесуальний кодекс України: Документ від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
- Атаманов О. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* 114.1. 2020. С. 37-52.
- Козаченко А. О. Особливості кримінально-процесуальної діяльності прокурора під час повідомлення про підозру у кримінальних провадженнях щодо окремої категорії осіб. Peculiarities of the prosecutor's criminal-procedural activities when reporting suspicions in criminal proceedings against a separate category of persons. 2023. С. 97.
- Литвиненко О.Г. Окремі питання повідомлення про підозру. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. С. 37-42.
- Лукашук К.Р. Оскарження повідомлення про підозру слідчому судді при розслідуванні корупційних правопорушень. Одеса, 2025. С. 35-39.
- Посвистак О. Здійснення повідомлення про підозру особам, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження. *Підприємство, господарство і право*, № 5, 2019. С. 280–285.
- Приймак І.В. Повідомлення у кримінальному провадженні під час досудового розслідування. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2022. С. 131-145.
- Сенченко Н. М. Проблемні питання повідомлення про підозру окремим категоріям осіб problematic issues suspicion reports of individual categories of persons. *Порівняльно-аналітичне право-електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2022. С. 391.
- Некlesa О.В. Оперативно-аналітична робота як основа оперативно-розшукової діяльності в сучасних умовах. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України – матеріали наукових заходів. Київ: Національна академія внутрішніх справ. 2022. С. 300-301.

References

- Criminal Procedure Code of Ukraine: Document of 13.04.2012 No. 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
- Atamanov O. (2020) Changing the notification of suspicion during the pre-trial investigation. Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs 114.1. P. 37-52.
- Kozachenko A. O. (2023) Peculiarities of the prosecutor's criminal-procedural activities when reporting suspicions in criminal proceedings against a separate category of persons. P. 97.
- Lytvynenko O.G. (2024) Some issues of reporting suspicion. Donbass Legal Journal.. P. 37-42.
- Lukashchuk K.R. (2019) Appealing the reporting of suspicion to the investigating judge during the investigation of corruption offenses. Odesa, 2025. P. 35-39.
- Posvistak O. Reporting suspicion to persons in respect of whom a special procedure of criminal proceedings is carried out. Enterprise, Economy and Law, No. 5., P. 280–285.
- Pryimak I.V. (2022) Reporting in criminal proceedings during pre-trial investigation. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs. P. 131-145.
- Senchenko N.M.(2022) Problematic issues of reporting suspicion to individual categories of persons. Comparative-analytical Law-electronic scientific professional publication of the Faculty of Law of the State Higher Educational Institution "Uzhgorod National University". P. 391.
- Neklesa O.V. (2022) Operational-analytical work as the basis of operational-detective activities in modern conditions. Current issues and prospects for the development of criminal analysis in the law enforcement system of Ukraine – materials of scientific events. Kyiv: National Academy of Internal Affairs.. P. 300-301.

Анотація

Некlesa О. В. Деякі проблеми повідомлення про підозру окремим категоріям громадян: теорія та практика. – Стаття.

У статті представлено всебічний аналіз проблемних аспектів правового регулювання процедури повідомлення про підозру, особливу увагу приділено її застосуванню до спеціальних категорій громадян, що має значну наукову й практичну актуальність. Зазначений етап досудового розслідування є ключовим, оскільки саме з моменту вручення повідомлення про підозру конкретна особа набуває процесуального статусу підозрюваного. Це, у свою чергу, активує весь спектр її процесуальних прав та обов'язків, а також слугує вихідною точкою для реалізації права на захист.

У межах дослідження проведено детальний аналіз основних нормативно-правових підходів, що регламентують вказану процедуру, зокрема на положеннях глави 22 Кримінального процесуального кодексу України. На підставі комплексного вивчення доктринальних джерел та судової практики було ідентифіковано ключові концептуальні прогалини та нормативні колізії, характерні для чинного законодавства. Вказані проблеми породжують ризики зловживань та істотно ускладнюють реалізацію базових принципів кримінального процесу. Зокрема, обґрунтовано вказується на порушення принципів рівності сторін та змагальності, що в результаті ставить сторону захисту у завідомо несприятливе становище порівняно зі стороною обвинувачення, наділеною значними адміністративними ресурсами.

Особливої уваги заслуговують питання процесуального забезпечення прав підозрюваних, які належать до спеціальних категорій (наприклад, суддів, адвокатів чи народних депутатів), для яких передбачено ускладнені процедури повідомлення про підозру. Недотримання вимог закону щодо суб'єкта, уповноваженого здійснювати повідомлення про підозру, може поставити під сумнів легітимність усього кримінального провадження. У роботі критично оцінюється практика дотримання строків повідомлення, а також висвітлюються аспекти інформування громадян про їхні права у контексті забезпечення прозорості та законності процедур. Зазначено, що формальне вручення пам'ятки про права не може розглядатися як достатній захід для реалізації державою свого обов'язку забезпечити реальну можливість ефективного захисту особи.

У підсумку здійсненого аналізу запропоновано низку обґрунтованих висновків та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства й правозастосовної практики, що має сприяти більш повному дотриманню принципів справедливості та законності в контексті кримінального судочинства.

Ключові слова: повідомлення про підозру, кримінальний процес, права громадян, неповнолітні, категорії осіб, процесуальні гарантії.

Summary

Neklesa O. V. Some issues of notification of suspicion to certain categories of citizens: theory and practice. – Article

The article presents a comprehensive analysis of problematic aspects of the legal regulation of the procedure for notifying a suspect, with particular attention paid to its application to special categories of citizens, which is of considerable scientific and practical relevance. This stage of the pre-trial investigation is crucial, as it is from the moment of delivery of the notification of suspicion that a specific person acquires the procedural status of a suspect. This, in turn, activates the full range of their procedural rights and obligations and serves as a starting point for the exercise of the right to defence.

The study provides a detailed analysis of the main regulatory and legal approaches governing this procedure, in particular the provisions of Chapter 22 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. Based on a comprehensive study of doctrinal sources and judicial practice, key conceptual gaps and regulatory conflicts characteristic of the current legislation were identified. These problems give rise to risks of abuse and significantly complicate the implementation of the basic principles of criminal procedure. In particular, violations of the principles of equality of the parties and adversarial proceedings are reasonably pointed out, which ultimately puts the defence in a deliberately unfavourable position compared to the prosecution, which is endowed with significant administrative resources.

Particular attention should be paid to procedural safeguards for suspects belonging to special categories (e.g., judges, lawyers, or members of parliament), for whom more complex procedures for notification of suspicion are provided. Failure to comply with the requirements of the law regarding the entity authorised to notify a suspect may call into question the legitimacy of the entire criminal proceeding. The paper critically assesses the practice of complying with notification deadlines and highlights aspects of informing citizens about their rights in the context of ensuring the transparency and legality of procedures. It is noted that the formal delivery of a memorandum on rights cannot be considered a sufficient measure for the state to fulfil its obligation to ensure a real opportunity for effective protection of the individual.

As a result of the analysis, a number of well-founded conclusions and recommendations are proposed, aimed at improving the current legislation and law enforcement practice, which should contribute to a more complete observance of the principles of justice and legality in the context of criminal proceedings.

Key words: notification of suspicion, criminal procedure, citizens' rights, minors, categories of persons, procedural guarantees.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 27.10.2025

Дата публікації: 21.11.2025